

מת, ויכולים לעשות את הפסח בטומאה.

דף יב ע"ב

(ח) **גמ'**, שאין מעברין אלא אדר, והוא עיבר ניסן בניסן. הקשה המהרש"א, כיון דלר"נ לקמיה דסבר דאם עיברוה מעוברת, אכלו הפסח כדין, ומפני מה ביקש חזקיה רחמים. [ועיין באות הבאה]. ותירץ, דלכך דקדק רש"י ד"ה **ניסן בניסן** לפרש, דלאחר שקידשו לשם ניסן חזר ונמלך ועשאו אדר שני, דבכהאי גוונא אפילו בדיעבד אינה מעוברת לכולי עלמא. **ובשיעורי רבי שמואל** (אות קנח) תמה, דהא לא רש"י כתב כן, אלא להווה אמינא דעיבר ניסן בניסן, אבל למאי דמסקינן בגמ', דטעה בדשמואל דאין מעברין ביום ל', על כרחך צריך לומר דאף דבדיעבד הוי מעובר, מכל מקום ביקש רחמים על עצמו משום דלכתחילה אין מעברין, ולא סבר כר' יהודה דביקש רחמים, משום דגם בדיעבד אינה מעוברת. וכן כתב היר רמה, דכיון שלכתחילה אין מעברין, ביקש חזקיה רחמים.

(ט) **גמ'**, **שם**. הקשה **השאגת אריה** (סימן לח), אם כן אמאי אמר רבי שמעון אלא מפני מה ביקש רחמים על עצמו, לימא משום דאין מעברין בטומאה לכתחילה, שהרי אפילו למאי דמסיק שביקש רחמים על עצמו מפני שעיבר ניסן בניסן, הא אמרינן דבדיעבד מעובר. [וכעין קושיית המהרש"א המובאת באות הקודמת]. ותירץ, דאי אמרת שעיבר מפני הטומאה אף דאין ראוי לעשות כן לכתחילה, הואיל וטומאה דרבנן היא, ולא עבר על דברי תורה אין צריך לבקש רחמים, אבל כשעיבר יום ל' של אדר, עבר אמימרא דרחמנא דכתיב "החודש הזה לכם וכו'". **ובשקל הקורש** (פ"ד הי"ב בבבאור הלכה) תירץ, דהמעבר מפני הטומאה, הגם שאינו לכתחילה שכן טומאה הותרה בציבור, מכל מקום אכתי יש ענין שיהא בטהרה, שיכולו להקריב גם קרבן חגיגה (שאינו בא בטומאה), ולכך אם עיבר בדיעבד הרי שעיברו לא גרע כל כך משאר צורך, מיהו לעבר ניסן בניסן אסור מתקנתא דרבנן, ולהכי שפיר ביקש רחמים על עצמו. [ומיושב שפיר קושיית המהרש"א המובא באות הקודמת].

(י) **גמ'**, **אלמא אית ליה לרבי יהודה טומאה דחויה היא בציבור**. הקשה המהרש"א, להוה אמינא דבעי למימר לרבי שמעון דאין מעברין לכתחילה, הא מדאמר ליה רבי יהודה הנח ליום הכיפורים שטומאה הותרה בציבור, אם כן רבי שמעון דסבר דטומאה דחויה בציבור, אית לן למימר דמעברין אף לכתחילה דכל כמה דאפשר להדר לעשות בטהרה מהדרינן. ותירץ, דיש לומר דרבי שמעון נמי סבר הותרה בציבור, ומכל מקום מוכיח מכהן גדול ביום הכיפורים כיון שלדעתו הותר בציבור, רק משום שהציץ מרצה, ואם כן מוכח שאף כשאינו על מצחו מרצה. **והערון לנר** תמה על דבריו, **דבפסחים** (עז). אמרינן להדיא דלרבי שמעון טומאה דחויה בציבור. לכך כתב, דמלבד מה שיש ליישב קושיתו, דהגמ' בלאו הכי פריך שפיר "היינו ת"ק", יש לומר גם כן, דמהא דפשיטא לגמ' דמדסבר ר' יהודה מעברין סבירא ליה טומאה דחויה בציבור, אכתי לא מוכח, דנימא נמי איפכא דמאן דסבר טומאה דחויה סבר נמי דמעברין על הטומאה, דיש לומר דיותר קשה לעבר ולדחות כל המועדות, מלהקריב פסח בטומאה אף שטומאה דחויה

בציבור ולא הותרה. ועיין נמי מה שתירץ הצ"ח ודבריו צרכים עיון. (יא) **גמ'**, והא תניא ציץ בין שישנו על מצחו בין שאינו על מצחו מרצה. תמהו התוס' פסחים (עז). ד"ה **דלא**, דמשמע [התם והכא], דלמאן דאמר טומאה דחויה, אינה דחויה אלא על ידי ריצוי ציץ, ואמאי, הא טומאה דגברא דחויה בציבור אף שאין הציץ מרצה על טומאת הגוף כדתנן **התם** (פ:). **ובשיעורי רבי דוד פוברסקי** (כאן אות קצה) תירץ, דטומאת דגברא נדחית בקרבן ציבור בלא ריצוי ציץ, משום דמחמת האיסור על הגברא הטמא להקריב, נעשה פסול בהקרבן, ולכך כיון דנדחה האיסור ממילא ליכא פסול. אבל בטומאת קרבן הפסול בקרבן מצד עצמו, ואדרבא האיסור בא על ידי הפסול, ואם כן לא יהני מאי דנדחה בציבור, דהא הדחיה מהני רק להוריד האיסור אבל אכתי הפסול להיכא אזל, ולכך בעינן דוקא ריצוי ציץ.

(יב) **תוס' ד"ה שטומאה**, כל שזמנו קבוע דוחה ואפילו דיחיד, וכל שאין זמנו קבוע אינו דוחה. הקשה **האשר לשלמה** (סימן לג אות ב'), איך יתכן דפסח דוחה רק מחמת שקבוע לו זמן, הא חוינן דיחיד טמא בפסח לא עביד בטומאה, דדוקא ברוב ציבור טמאים עבדי. ותירץ, על פי מה שכתב **בחיודושי רבינו חיים הלוי** (פ"ד מביאת מקדש ה"ו), דבפסח שאינו מקריב בטומאה אית ביה תרי דיני, א. בעיקר הכשר הקרבנו דאינו קרב בטומאה. ב. חלות דין על הבעלים שטומאתן דוחה אותן לפסח שני. ואם כן, מה דיחיד אינו מקריב בטומאה, היינו משום דיחיד טמא אין לו דין הקרבה (וכמו שנמצא בדרך רחוקה), הלכך דוקא היכא שרוב ציבור טמאים מקריבים בפסח, דעל ציבור אין דין פסח שני.

(יג) **גמ'**, **רבי יהודה אומר אינה מעוברת**. הקשה הר"ן, הא איתא **לעיל** (יא), שהרשות ביד בית דין לעבר מפני הצורך, אף בדליכא להסימנים הידועים. ותירץ, דסבירא ליה לרבי יהודה, שחכמים גזרו מפני הטומאה כדי שלא יבואו להרהר על טומאה בציבור, משום דרבי יהודה סבירא ליה שטומאה הותרה בציבור.

(יד) **גמ'**, **שם**. הקשה **המרגלויות הים**, לדברי ר' יהודה, מה היה דעתו של חזקיה כשעיבר, ממה נפשך, אם היו רוב טמאים יעשו כולם בטומאה בפסח ראשון, ואי הוו מיעוט טמאים, טהורים עושים פסח ראשון וטמאים נדחים לפסח שני. ותירץ, דרבי יהודה סבר **בפסחים** (צא), אשה בראשון חובה ובשני רשות, ובימי חזקיה היו רוב הגברים טמאים ומיעוט טהורים, ונשים הטהורות משלימות ועודפות, ולכך בראשון שנשים חובה הוי מיעוט טמאים, ובשני דהוי רשות רובו טמאים, ולא מצי עבדי לא בראשון ולא בשני, ולכך עיבר השנה, ולבסוף ביקש רחמים כיון שפטורות.

(טו) **גמ'**, **אמר רבא לכתחילה איכא בינייהו**. ביאר היר רמה, דתרווייהו מודו דטומאה דחויה בציבור, מיהו תנא קמא לא מצריך להדורי כולי האי אטהרה, ורבי שמעון מהדר אטהרה טפי.

(טז) **רש"י ד"ה אין מקדשין**, לומר מקודש הוא לאדר השני וכו' אלא שתקי וכי מטי ריש ירחא אחרינא מקדשי ליה לניסן. **ביר רמה** תמה, דהשתא נמי דשתקי על כרחך איקבע ליה לשם ניסן, וקרינן ביה זה ניסן ואין אחר ניסן. וכתב דיש מפרשים בדעת רש"י, דכיון דאין בית דין מקדשים חודש ניסן לא

הרמב"ם (פי"ח מקידוש החודש הי"א) פסק שכל שראו את החודש כשמקדשין על פי הראייה, אין מעברין לשום צורך, ולכך לעולם חייבים לקדש בזמנו. וכעין זה פירש **באור שמח** (שם).

(ט) **תוס' ד"ה מכרי**, אמתני' וכו'. **וביד רמה** הקשה עוד, הא רבא לא פליג אלא לענין יום ל', אבל קודם לכן מעובר, ואמאי, הא אתי לולולי בחמץ. ותירץ, דאיכא היכר דכיון דאין מקדשים החודש, ידעי שבית דין עיברו השנה, אבל לרב נחמן דאף אם קידשו החודש מהני העיבור, סברי שבית דין קידשו החודש לשם ניסן. **ובערוך לנר** תירץ קושייתו וקושיית התוס', דהתם **בעדיות** (פ"ז מ"א) איירי על כ"ח חודש עד כ"ט שבו, דליכא למיחש דבני הגולה לא יאמינו לשלוחים, שהרי גם הם יודעים שמדינא מעברים עד כ"ט אדר, ואף שכבר התחילו לדרוש בהלכות הפסח, מה בכך, דהרי כשהתחילו לדרוש עדיין לא היו יודעים שצריך לעבר. אבל לרב נחמן שאם עברו ועיברו ביום ל' חל העיבור, קשה, הרי בני הגולה לא יאמינו שבית הדין עברו על הדין שלא לעבר ביום ל'.

דף יג ע"א

(א) **רש"י ד"ה חג האסיף**, זמן האסיף שבחג דהיינו חולו של חג, שיכול לאסוף בו דבר האבד. **הטורי אבן בחגיגה** (דף יח.) הקשה, דבגמ' שם דריש דחול המועד אסור במלאכה, וחג האסיף היינו "בזמן" האסיף. ואם כן אף יום טוב הראשון נמי הוי חג האסיף בזמן האסיף, וכדסבר הכא חד תנא. יום טוב הראשון נמי הוי חג האסיף בזמן האסיף, וכדסבר הכא חד תנא.

(ב) **רש"י ד"ה חג האסיף, בתוה"ד**, שיכול לאסוף בו דבר האבד. משמע, דרש"י סבר, דמלאכה בחול המועד נאסרת מן התורה, ולשיטתו בשאר דוכתי, וכמבואר **בביאור הלכה** (סימן תק"ל ד"ה ומותר במקצתן).

(ג) **תוס' ד"ה ורבי יוסי סבר, בסוה"ד**, דהא אפשר לתקוני מחד ירחי קייטא למלאות חד טפי. תמה **המהרש"א**, מי הכריחם לפרש כן כיון דאיכא לתקוני כפירוש **רש"י ד"ה חג האסיף** גבי וליעבריה לאדר, דמצניא בקייטא לחסר חד ירחא טפי מכסדרן, ויחזור תשרי ביום הגון לדוכתיה, וח' חסרים עבדינן במעוברת. ועיין **במרגליות הים**, שהביא ביאור בזה מספר **נחל עדן**.

(ד) **בא"ד**, וכן למאן דאמר ל' יום לחסר חד מירחי קייטא. הקשה **הערוך לנר**, דהא לא שייך אלא אם בלי עיבור היה חל ראש חודש אדר ביום ו', דאם אין מעברין חל ראש חודש ניסן בשבת, דאדר הסמוך לניסן לעולם חסר, ויחול ראש השנה ביום ב' שיכול לחול בו, אבל על ידי שמוסיפין חדש אדר שני בשלשים יום, חל ראש חודש ניסן ב' ימים אחר קביעתו הראשונה, דהיינו ביום ב', וראש השנה יחול ביום ד', ולכך צריך לחסר יום א' שיחול ביום ג', אבל אי יחול ראש השנה בלא עיבור בימי גה"ז, גם לאחר עיבור לא מצרכינן לחסר חד חדש, כיון דקביעות ראש חודש ניסן יאוחר ב' ימים, גם ראש השנה יחול מג' על ה' ומה' על ז' ומז' על ב', ואדרבה אי מחסרינן יחול בימי אד"ו. והקשה, הא כיון דהתוס' לא איירי אלא אם חל ראש השנה באחד מימי גה"ז בלא עיבור, ולא ביום ב', דבחל ביום ב' בלאו הכי לא מקשי מידי, למאן דאמר דחדש העיבור כ"ט יום צריכין לחסורי, דגם אי נדחה הא לא נדחה רק יום א', ונדחה מיום ב' על יום ג', ושפיר יחול לחול בו.

יחול חודש ניסן אלא יהיה חודש ארוך של שלשים ימים. אולם הקשה, דלא אשכחן ירחא טפי מתלתא יומין. ועוד, דהא בהדיא תנן דאם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו, שכבר קידשוהו שמים, דהיינו דכשעבר יום ל' ולא קידשוהו נעשה קדוש ממילא ביום ל"א. ולכך ביאר, דאמר עולא דאין מקדשין את החודש, משום שאם יקדשוהו כבר מהלילה יחול ראש חודש, ואם כן מתברר שהיה ניסן קודם שעברו את השנה, ולכך לא חל העיבור שהרי זה ניסן ואין אחר ניסן, ומשום הכי אמר עולא שאין מקדשין את החודש אלא למחר, או לרבי אלעזר ברבי צדוק לא יקדשו כלל, שהרי מקודש אפילו בלא כוונת בית דין, ואז נמצא שהעיבור היה באדר, וחל. **והרש"ש** כתב, דהיינו כוונת רש"י שישתקו בית דין ועל כן לא יחול ראש חודש אלא למחר, וכדעת רבי אלעזר ברבי צדוק שאין צריך לומר מקודש אלא מן השמים מקדשים, ועל כן אינו ניסן. והוכיח כן מהא דכתב **רש"י ד"ה חישוב דעיבור**, דאי שתקי ממילא לשם ניסן מיקבע. **ובחידושי רבי שמואל** (סימן י') ביאר דעת יש מפרשים ברש"י, דאף לדעת רבי אלעזר ברבי צדוק דליכא קידוש ביום ל"א, מכל מקום בעינן קביעת בית דין, וכדעת **הרמב"ן** (בספר המצות עשה קנג), דלכולי עלמא בעינן קבלת עדות וראיית הלבנה, אלא דלא צריך לאמירת בית דין מקודש מקודש.

(ז) **גמ', קידשו מאי אמר רבא בטל העיבור, ר"נ אמר מעובר ומקודש**. תמה **היד רמה**, איך ייתכן שיבטל העיבור שכבר חל משעה שעברוהו קודם הקידוש. וביאר, דרבא סבר דכיון שקידשוהו, איגלאי מילתא דמאתמול מתחילת היום ראש חודש היה, וממילא איקבע לשם ניסן. ורב נחמן סובר, דמכח העיבור נתברר, דמה שחל בתחילת הלילה היה אדר שני. **ובברכת אברהם** הוסיף לבאר, דלדעת רבא, שם חודש תלוי במצב של תחילת הלילה, דהקידוש אינו עושהו לראש חודש באמצע היום אלא בתחילת הלילה שלפניו, דכיון דנתברר לן השתא דראש חודש הוא איגלאי מילתא למפרע דכבר בתחילת הלילה חל חלות דראש חודש. דלרבא אזלינן בתר החלות שהיתה לפני מעשה העיבור. אבל לרב נחמן, אף דהעיבור נמי חל למפרע, מכל מקום אזלינן בתר מעשה הקידוש דהויא לאחר שנקבע העיבור. ולפי זה יישב קושיית **הרש"ש**, דהקשה, על לשון רב נחמן "מעובר ומקודש" הרי די לו לומר מעובר. דכיון דעיברוהו קודם הקידוש, והרי קבעו לפי עולא דאין מקדשין את החודש, אם כן הקידוש היה שלא כדיון, והוה אמינא דלא חל כלל, קא משמע לן דהקידוש חל.

(יח) **גמ', שם**. כתב **הרמב"ם** (פ"ד מקידוש החודש הי"ג והי"ד), אם באו עדים אחר שעברו את השנה והעידו על ראיית הלבנה, הרי אלו מקדשין את החודש ביום שלשים והיה ראש חודש אדר שני. והקשה **הרש"ש**, הא מבואר הכא דודאי לכתחילה אין לקדש את החודש בכהאי גוונא, וכל הנידון בסוגיין בגוונא דקדשו בדיעבד. וביאר **בחידושי מרן רי"ז הלוי** (בקונטרס יומא וקדוש החודש), דכל עיקר הטעם שאין מקדשין לכתחילה אינו אלא כדי שלא יתבטל העיבור, אבל לדעת רב נחמן שמעובר ומקודש, אין טעם שלא לקדש אפילו לכתחילה. ולפי זה צריך לומר דעולא סבר כרבא ודלא כרב נחמן. אך כתב שבלשון הגמ' לא משמע כן. **עוד ביאר**, דעולא לשיטתו **בראש השנה** (ח.) שמעברין את החודש לצורך, אבל

התקופה שייך נמי לתקופה הישנה, ואם כן כשיום התקופה נופל ביום ט"ז בתשרי, מיחשב שחסר לתקופה ט"ז יום.

(י) גמ', שמור את חדש האביב שמור אביב של תקופה. משמע, דעל האי סימנא לחודא מעברין, וכן איתא להדיא בראש השנה (כא). והקשה התוס' (שם) ד"ה עברה, הא מבואר לעיל (יא): על ג' סימנים מעברין השנה, על האביב ועל פירות האילן ועל התקופה, על שנים מהם מעברין, על אחד אין מעברין, ואם כן היאך מעברין רק על התקופה. ותירץ, דהתם בתקופת תשרי איירי, אבל תקופת ניסן עליה לבדה מעברין.

(יא) תוס' ד"ה שמור את חדש, בתוה"ד, וקשה דאם כן מאי קשה ליה וליעברוה לאדר, לימא דקסברי יום תקופה גומר. ברש"ש תירץ דעת רש"י, דבניסן שייך שתהא תחילת התקופה בתחילת הלילה, וכמבואר בעירובין (דף נו), שתקופת ניסן פעמים בתחילת הלילה, ואם כן כשתחול התקופה בתחילת הלילה של ט"ו ניסן, לכולי עלמא יום תקופה מתחיל, ולהכי לא מצו לשינויי שאחרים סברי יום תקופה גומר.

(יב) גמ', וליעבריה לאדר. הקשה המנחת חינוך (מצוה ד, ו), מאי יהני מאי דיעברו את אדר וידחו את ראש חודש יום אחד, הא מולד הלבנה לא ישתנה, ובמציאות חידוש הלבנה יהיה רק עד י"ד יום מהמולד, ואכתי לא תהיה תקופת ניסן בלבנה המתחדשת. ובשיעורי רבי דוד פוברסקי תירץ, דהא דבעינן שתיפול התקופה בלבנה המתחדשת, לא הוי אלא דין היאך יהא סדר השנה, דהוא סימן בחשבון השנה, ולא דהוי דין בפני עצמו דבעינן בלבנה המתחדשת, ומשום הכי שפיר פריך דלעבריה לאדר, דעל ידי עיבור החודש, יהא החשבון עולה כהוגן.

(יג) רש"י ד"ה וליעבריה לאדר, ואי נמי מיקלע פסח בבדו' לא איכפת לן וכו'. וביד רמה תירץ, דטעמו משום אסיפה, דכיון דמרחקין ליה יום אחד מעברין ליה לשתא, כדי שיהא הכל נאסף, ויעלו ישראל לרגל בשמחה, אבל לגבי אדר עדיף לעבר החודש מלעבר השנה, דעל ידי העיבור נמצא האביב מוקדם. עוד תירץ, דקיימא לן דאין מעברין את השנה אלא על שני סימנים, אביב או פירות האילן, ואם נוסף יום אחד לא יועיל כלום, אבל לגבי אדר שבאו לעבר על התקופה בלבד אפשר לעבר יום אחד בלבד.

(יד) תוס' ד"ה וליעבריה לאדר, בתוה"ד, ותימה מאי קושיא וכו'. בערוך לנר כתב, דלא קשיא אלא לפירוש רבינו תם, אבל לרש"י לא קשה, דהא כתב לעיל (בעמוד א') ד"ה חג האסיף דלא מקשו אלא לאחרים, כיון שאפשר באחד מחדשי הקיץ להחסיר, ואם כן שוב ההבדל בין ראש השנה לראש השנה אינו אלא ד' ימים.

(טו) גמ', אי עדה יכול קטני עדה. הביא הפורת יוסף, פלוגתא דאמוראי בהוריות (יד), האם אין חייבין קרבן אלא על הוראת בית דין הגדול שבירושלים, או דחייבים על בית דין של שבת. וכתב, דאפשר דרבי יהודה לטעמיה התם דחייבים על הוראת בית דין דשבת.

(טז) גמ', ואין בית דין שקול. היד רמה ביאר, שמא יפול מום בפר, ויחלקו אם הוא מום קבוע או עובר, והדבר צריך הכרע, לפיכך מוסיפין עליהן עוד אחד. ובתוס' יבמות (קא). ד"ה ואין ביארו, שצריך הכרעה אם צריך סמיכה בכל כוחו. ועוד, דגם במקום שאין צריך הכרעה צריך בית דין נוטה.

(ה) גמ', אי קסברי יום תקופה גומר. כתב היד רמה, דעיקר הא מילתא, לפי שלעולם אין סוף התקופה נופל בתחילת היום, אלא באמצעותו או באמצע הלילה, שהרי כל תקופה היא צ"א יום ועוד חלקים ורגעים, ולא צ"א יום שלמים, ואף תקופת ניסן שהיא תחילה לכל התקופות, נופלת שלא בתחילת היום, ומשום הכי לעולם לא משכחת סוף תקופה, בסוף יום.

(ו) גמ', לא למאן דאמר כוליה חג איכא וכו'. הקשה התוס' הרא"ש, מאי קשיא, אם יום תקופה גומר, כשנופלת תקופה בששה עשר נמצאת חסרה ששה עשר יום, דיום נפילת התקופה נמנה מתקופה שעברה, וכן יום כ"א לרבי יוסי. ותירץ, דמשמע לגמ' הלשון, שהתקופה חסירה ששה עשר יום, וממילא יום התקופה יהיה בי"ז תשרי. והקשה רבינו יונה, הרי לקמן אמרו אתנא קמא דברייתא, שאמר כהאי לישראל דשמואל, דאפשר לבאר דסובר יום תקופה גומר. והמהרש"א כתב, ששמואל שהיה אמורא היה לו לפרש יותר, וכיון שלא פירש, ודאי כוונתו לומר שהתקופה נגמרת בט"ז תשרי, והתקופה החדשה מתחילה רק בי"ז תשרי.

(ז) גמ', רבי יוסי אומר מחשבין ששה עשר וכו'. הקשה המהרש"א, דלמא רבי יוסי סובר כאחרים, שמעברין על תקופת ניסן, משום "שמור את חודש האביב", אלא לדעת רבי יוסי יום תקופה מתחיל, ולכך כשנופלת התקופה ביום ט"ז ניסן אין מעברין, שהרי יכולים לעבר את אדר ותתחיל התקופה בט"ז בניסן, ולאחרים יום תקופה גומר, וכשתיפול התקופה בט"ז בניסן אין מעברין את החודש, דיהיה יום התקופה בט"ו ניסן, והוא גמר תקופה והתקופה החדשה לא תתחיל אלא בט"ז ניסן, ולכך מעברין. ותירץ, דלפירוש רבינא בדעת אחרים לא מצינו תנא הסובר שמעברין על תקופת ניסן, ולכך לא רצתה הגמ' לבאר כן, דהא לא הויא אלא לשיטת רב שמואל בר רב יצחק.

(ח) גמ', קשיא. ביאר התורת חיים, דלכך לא אמרה הגמרא תיובתא, משום דאפשר לתרץ דברי שמואל, ולומר איפוך דרבי יוסי אמר ששה עשר יום, ורבי יהודה אמר אחד ועשרים יום, ולפי זה לא היה קשה מדרבי יוסי אדרבי יוסי, דשמואל אמר דרבי יוסי סבירא ליה דבעינן כוליה חג בתקופה החדשה, ולכך אם חסר ששה עשר יום לתקופת תמוז מחודש תשרי מעברין, ומאי דאיתא בברייתא ששה עשר לפני חג אין מעברין, אנפילה קאי. וכיון דאית ליה יום תקופה מתחיל, הוי כוליה חג בתקופה החדשה ומשום הכי אין מעברין, ורבי יהודה אדרבי יהודה לא קשיא, דהא דאמר שמואל עשרים ואחד יום, קאי אנפילה, והא דאמר רבי יהודה בברייתא עשרים יום, קאי אחסרון, וכדאמר בסמוך איכא בנייהו יום לתקופה מתחיל ויום תקופה גומר ולא מסיימי. וביד רמה תירץ, דרב תנא ופליג.

דף יג ע"ב

(ט) גמ', ולא מסיימי. הקשה התוס' הרא"ש, אמאי לא מסיימי, הא לישראל דתנא קמא משמע חסירה ט"ז ונופלת בי"ז, ודרבי שמעון דסתם ולא הזכיר שחסרה ט"ז, מצינו לפרושי שחסירה ט"ז ימים, וביום ט"ז תהא התקופה. ובמאירי ביאר דברי הגמ', דלתרווייהו קאי על תקופת תמוז, והסובר יום תקופה מתחיל, חסר לתקופת תמוז ט"ז יום, והסובר יום תקופה גומר, יום

איתא להדיא בבא קמא (פד:).

כא) גמ', ברם זכור אותו האיש לטוב. הקשה הבן יהוידע, כיון דגזרו אף על הנסמך, היה צריך גם להחזיק טובה לנסמכים. ותירץ, דעיקר השבח לרבי יהודה בן בבא שהיה זקן שאינו יכול לברוח, אבל הם היו בחורים, וסמכו על עצמם שלא יסתכנו. עוד תירץ, דהנסמכים אפילו אם יתפסו אותם, יאמרו שלא נסמכו אלא באו לראות, אבל הסומך הוא אחד, וידעו שהוא רבי יהודה בן בבא שהיה הזקן מכולם.

דף יד ע"א

א) גמ', מה עשה יהודה בן בבא. כתב הרמב"ם (פ"ד מסנהדרין ה"ו), דלא בעינן שיהיו עם הסמוכים במקום אחד. וכתבו הרב"ז והכסף משנה והלחם משנה, דמקורו מהכא, דלא אמרינן שאין סומכין אלא מפני שאחד בארץ ישראל ואחד בחוץ לארץ, ומשמע הא אם היו כולו בארץ אף שאין שניהם במקום אחד הוי סמיכה. והקשו בתוס' חכמי אנגליה בשם הר"ר יוסף, אם כן, מאי טעמא לא סמכן רבי יהודה שלא בפניהן. ותירץ, שרצה שיתפרסם הדבר. ובגליון יד רמה כתב, דאף דאפשר לסמוך שלא בפניהם, עדיף למסור בפניהם, וכיון שהיתה שעת השמד אפילו על דבר קטן מוסרים את הנפש. ובספר חסידים (סימן תשעו) כתב, דמסר נפשו דאלמלא כן נשתכחו דיני קנסות מישראל.

ב) גמ', דלא סמכינן בחוצה לארץ. בטעמא דמילתא כתב התורת חיים, דהסמיכה היא קבלת רוח ה' איש מפי איש עד משה, ובחוץ לארץ אין השכינה שורה. והגרי"פ פערלא על לספר המצות לרבינו סעריה גאון (כרך ג' פרשה א', ד"ה ומ"מ דברי), כתב דלא נתבאר טעמא מאי אין סמיכה בחוץ לארץ, וטרח למצוא טעם לדבר. וביפה עינים הכא, (עיין שם), הביא מהירושלמי (פ"ג בכורים), דאמר רבי לוי דהווי מקרא מלא, "בן אדם בית ישראל יושבים על אדמתם, הא כל ישיבה שלך לא יהא אלא על אדמתך, רבנן דקסרין אמרין ממנין זקנים בחוץ לארץ על מנת לחזור. דהיינו, דעיקר הטעם משום ישוב הארץ, דהיכן שחכמי ישראל דרים שם דרים בני ישראל. וועיין בפני משה על הירושלמי שם (ד"ה על מנת לחזור) דכתב, דכשהולכין לחוץ לארץ על איזה זמן ועל מנת לחזור ממנין אותן לשעה. ועיין בשו"ת בצל החכמה (חלק ד סימן קמ ד).

ג) גמ', סמיכה רבי עקיבא ולא קבלו. פירש רש"י ד"ה ולא קבלו, משום שהיה בחור. והקשה היעב"ץ, הא מצינו לרבי אלעזר בן עזריה שסמכוהו, כשהיה בן שמונה עשרה שנה. ועוד הקשה, דאי אפשר שעשה רבי עקיבא שלא כדין. ועל הקושיא הראשונה מיישב שבחור הכוונה שלא היה נשוי. ומביא עוד דכתב הרלב"ח (בקונטרס הסמיכה) שצריך הסכמת כל חכמי ישראל כדי לסמוך אחרי חורבן הבית, וחכמי ישראל לא הסכימו עמו לסומכו ולכך לא נסמך. ואם כן לא עשה רבי עקיבא שלא כדין.

ד) גמ', סומכין בארץ ונסמכין בחוץ לארץ. כתב רש"י ד"ה סומכין, דלא מיבעיא אלא אי בעינן דהנסמך יהא אצל הסומך או לא. אמנם ביד רמה כתב, דכל שהנסמך בארץ, אף דאינו עומד אצל הסומך, שפיר אפשר לסומכו, ודוקא כשהנסמך בחוץ לארץ הוא דמיבעיא לן.

ז) גמ', ורבי יהודה לגופיה לא צריך. מבואר, דלרבי יהודה "וסמכו" מיותר, ואפשר היה לכתוב "זקני העדה ידיהם על ראש הפר". והקשה המלבי"ם (ויקרא ד טו), דלפי זה נמצא המקרא מסורס. ועוד, הא בתורה נאמר כמה פעמים "וסמך ידו על ראש וכו'", וכי כל "וסמך" מיותר הוא, ועיין שם מה שהאריך לשנות הגירסא בדברי רבי יהודה.

יח) גמ', תנא סמיכה וסמיכת זקנים בשלשה. כתב הרמב"ם (פ"ד מסנהדרין ה"ג), ואין סומכין סמיכה שהיא מינוי הזקנים אלא בשלשה, והוא שיהא האחד מהן סמוך מפי אחרים, דהיינו דסגי באחד מהן סמוך. אבל ביד רמה (לקמן יד. בד"ה רב חנינא) כתב, דבעינן דכל השלשה יהיו סמוכין [ועיין שם אות ה]. וברב"ז (שם) כתב, דמקורו של הרמב"ם מהגמ' לקמן (יד.), דמסיק דרבי יהודה בן בבא לא סמך לבדו, אלא אחריני הוו בהדיה, והאי דלא חשיב להו, משום כבודו דרבי יהודה בן בבא, ואי נימא דאף הם היו סמוכים, מאי טעמא לא חשיב להו נמי. אמנם בפירוש המשניות להרמב"ם כתב, שהדבר ספק אם צריך שיהיו השלשה סמוכים או לא. ובכסף משנה (שם) תמה, מאחר דסמיכת זקנים בשלושה למה לא בעינן שכל הג' יהיו סמוכין. וביאר שם בחידושי מרן רי"ז הלוי, דבסמיכה בעינן ב' דברים, א. שיהא בית דין, ובהא סגי נמי בג' הדיוטות דחשיבי בית דין. ב. שיהא סמוך מפי סמוך עד משה רבינו, ובהא סגי בחד סמוך שיסמוך אחרים.

יט) רש"י ד"ה במקום שבעים ואחד קאי, לפי שהיה משה ראש להם ושקול ככולם. הקשה בשיעורי רבי שמואל, אמאי חשיב כשבעים ואחד מחמת שהיה ראש להם, אטו כל ראשי הסנהדרין חשיבי הכי. ועוד הקשה, דרש"י לקמן (טו). בד"ה דאוקי סנהדראות כתב, דמשה היה שופט ודיין על פי הדיבור ושקול כסנהדרין גדולה שבירושלים, ואמאי שינה לשונו מהכא. ותירץ קושייתו הב' על פי מה שכתב הגרי"ז (בכתבים על התורה פרשת בהעלותך), דמה שהיה משה שקול כשבעים ואחד, היינו דווקא קודם שנצטווה לאסוף שבעים ואחד ולקבוע סנהדרין, אבל אחרי שאסף את השבעים ואחד, והוקמה סנהדרין, לא היה לו דין שבעים ואחד, ועל כן לקמן פירש רש"י שנחשב כשבעים ואחד משום שהיה שופט ודיין על פי הדיבור, והיה מעלתו ממש כשבעים ואחד, שהרי לא היה עדיין בית דין של שבעים ואחד. אבל הכא איירי אחר שהקים את הסנהדרין, ולא היה למשה דין שבעים ואחד ממש, אלא רק לענין לסמוך את הזקנים, משום שדין הוא שיהיה לו כח לסמוך מכח מה שהוא ראש הסנהדרין, והיא כוונת רש"י, שהוא שקול כשבעים ואחד, משום שהוא ראש לסנהדרין. [ואולי יש לבאר דאין כוונת רש"י במה שכתב "שהיה ראש להם", שהיה ראש לסנהדרין, אלא ראש לכלל ישראל, ומשום הכי שקול כנגד כולם, וסנהדרין בפני עצמו].

כ) רש"י ד"ה למידין דיני קנסות דאלהים כתיב וכו', דאלהים כתיב דמשמע דיינים מומחים וכו'. ביאר הנחל יצחק (סימן א. ג), דהא דדינין הודאות והלואות בבבל, היינו משום נעילת דלת, ולא כגזילות דדינין אף בלאו הכי, ומשום דשליחותיהו קא עבדינן, דהוי ב' תקנות. והקשה, הא ברש"י בגיטין (פח:): בד"ה מידי כתב, אדיני ממונות והלואות דעבדינן שליחותיהו, אלמא אף מה דדינין בבבל הודאות והלואות, נמי משום דשליחותיהו עבדינן, וכן

המעשר שני, כיון שאין דמיו ידועים. והקשה היר רמה, לדברי רש"י הווי ליה למימר שלשה בקיאים, ותו לא. וברבינו יונה הקשה עוד, מאי טעמא כתבה הברייתא מעשר שאני שאין דמיו ידועין "פודין", ולא "שמין". ותירץ, דדעת רש"י דבעינן תרווייהו, גם תגרים וגם לקוחות הרוצים לקנות, ובעינן תגרים כדי שיהיו בקיאים בשומא. וביד רמה הוסיף להקשות על פירוש רש"י, מאי איבעיא ליה לרבי ירמיה "שלשתן מטילין לתוך כיס אחד מהו", הא לרש"י בעינן שלשה בקיאים בשומא, ומאי איכפת לן בהא דמטילין לכיס אחד. ובחמרא וחיי תירץ, כיון שהם שותפים, איכא למיחש דדעתן שוה אף לענין השומא.

טו) תוס' ד"ה בשלשה לקוחות, יש מפרשים שרוצין לקנותו ויקח מי שיתן יותר. כתב במרגליות הים בשם הטל תורה, דמכאן מוכח דנכרי יכול לפדות מעשר שני.

טז) בא"ד, שם. בערוך לנר הקשה, מאי "אפילו" עכו"ם אפילו בעלים, מאי אפילו שייך בהא, דמה לי אם עכו"ם או בעלים או ישראל הוא הנותן. וביותר הקשה, מאי דקאמר ואפילו בעלים, אדרבה הבעלים יותר סבא, דהא אמרינן בערכין (כו). גבי פדיון שדה מקנה, "פותחין בבעלים תחלה דרוצה אדם בקב שלו".

יז) גמ', צינורא של הקדש צריכה עשרה בני אדם לפדותה. היינו לענין שומא. התוס' במגילה (כג): ד"ה עשרה כהנים הקשו, אמאי לא בעי אחד עשר, דאין בית דין שקול. והרשב"א והריטב"א (שם) תירצו, כיון דפריש קרא עשרה, אילו היה צורך לעוד, היה פורט יותר. ובמרגליות הים כתב, דלא קשיא אלא לפירוש רש"י, אבל לפירוש תוס', דהיינו לקוחות הרוצים לקנות, וינתן למרבה במחיר, שוב אין צורך בבית דין נוטה.

יח) גמ', אלא לרבנן שלשה מנא להו. הקשה התוספות יום טוב, אמאי לא הקשו כן בנטע רבעי ומעשר שני. ותירץ, דבהקדש הוויא רבותא דבעינן שלשה אף כשדמיו ידועים, ועל כן הקשו מנלן.

דף טו ע"א

א) גמ', במתפיס מטלטלין לערכין. הקשה הר"ן, אם כן שלשה למה לי הרי ערכין קצובים הם בתורה, וכשהתפיס המטלטלין בחובו נפדם כפי הערך שלו. ותירץ, דמיירי בעני שלא הספיקו המטלטלין לפדיון ערכו, וכשהוא פודה אותו צריך ליתן כפי שוויים. וברבינו יונה תירץ, דאיירי כשאמר ערכי עלי ולא היה לו מעות לתת, ובא לתת מטלטלין במקום מעות, ולכך צריך שלשה שישומו אם שוויין כפי ערכו, ולא דמי לדברי רבי אבהו, דכבר התפיס את הכלי לערכו, והשלשה בודקים אם צריך להביא כלי אחר, או סגי בכלי שהביא.

ב) רש"י ד"ה בשלמא לאפוקי מהקדש, כגון דרב גידל ורב חסדא הוא דבעי שלשה, דכיון דחל עליו הקדש לא ניפוק עד שיפדנו בשויו. ברבינו יונה הקשה, מאי רבותא איכא בערכין המטלטלין. ותירץ, דתרי גווני הקדש הם, כיון דהכא אין גופו קודש. ועיין ברש"י. וביד רמה פליג על רש"י. וכתב, דלא חל הקדש על הדמים, והוי רק נדר שהתחייב לתת להקדש.

ג) גמ', אלא לרבנן כהן למה להו. הקשה הר"ן, הא בעינן כולו לגופייהו

ה) רש"י ד"ה לא הוה מסתייע מילתא, כשהיו אצלו לא היה מוצא שניים שיצטרפו עמו לסומכו. וברש"י בבבא מציעא (פה): ד"ה לא הווי כתב, דבעינן דכל השלשה שסומכים יהיו סמוכין. וכן כתב ביד רמה. אבל הרמב"ם (פ"ד מסנהדרין ה"ג) פליג, וסבר דבעינן שהסומך יהיה סמוך, אבל שניים האחרים אפילו הדייטות. ובבבא הויודע הקשה, אם כן אמאי רבי יהודה בן בבא הביא אחריני בהדיה, יניח שנים מן החכמים שבאו להיסמך. ועוד הקשה, אי סגי בשני הדייטות, הא כמה הדייטות איכא בשוקא, ואמאי לא הוה מסתייעא לרבי יוחנן למסמכיה לרבי חנינא ורבי הושעיא. [ועיין לעיל יג: אות יח]

ו) גמ', אין אדם עולה לגדולה, אלא אם כן מוחלין לו על כל עוונותיו. כתב המהר"ל (חידושי אגדות), כי הוא יוצא מן השם הראשון אשר היה קודם עליו, שלא היה עליו שם של גדולה, ועכשיו הוא כאילו אדם אחר. וכן בנושא אשה וגר שנתגייר. ובמהרש"א כתב, דאי לאו דמוחלין על עוונותיו לא היו מעלים אותו לגדולה.

ז) גמ', זקנין שנים שופטין שנים ואין בית דין שקול. כתב היר רמה, דאפשר דמיפלגי במדידת החלל מהיכא משחי ליה, דהא איכא תנאי דפליגי בהכי (לעיל יג).

ח) גמ', אלא מעתה ויצאו שנים ומדרו שנים. הקשה הערוך לנר, הרי יצאו ומדרו לא מיותרים וצריכי לגופיה, ואי פריך מיתורא דו', מאי פריך לרבי שמעון. ותירץ, שאפשר היה לכתוב "ויצא ומדד", ומדכתיב ויצא ומדדן שמע מינה לדרשה אתא.

ט) גמ', ומדרו שאפילו נמצא בעליל לעיר צריך לעסוק במדידה. כתב המאירי, מודדין שמצוה לעסוק במדידה, שמא מתוך עסקן יבא להם איזה אמתלא, או איזו עדות, ויגיעו לאמיתת הענין.

דף יד ע"ב

י) גמ', "ושופטיך" זה מלך וכהן גדול, הקשה המהרש"א, כיון דאיצטריך "ושופטיך" למלך וכהן גדול, מנלן לסנהדרין. ותירץ, דדרשות שקולים הם.

יא) גמ', אלא פשיטא דנפוק כולהו. כתב היר רמה, דכי סמכינן ארובא היינו היכא דהיו כל הסנהדרין בדין, ושמעו רבים דעתם של המועטים ונחלקו עליהם, אבל בנפסק על פי רוב ללא המיעוט, לא הוויא הוראתן הוראה לחייב עליה, דיש לומר, אי הווי הנך, הווי אמרי טעמא דמסתבר, והיו המרובים חוזרים בהם. ובמרגליות הים הביא דעת המאירי לקמן (דף פח): דאינו נעשה זקן ממרא כל זמן שאין דעת כל הסנהדרין לעשותו זקן ממרא. יב) תוס' ד"ה אל יחסר המזג, כדאמר שאם הוצרך אחד מהן לצאת אם יש בה עשרים ושלשה יוצא, ואם לאו אינו יוצא. ביאר המהרש"א שמחלקים ס"ט לשלשה, וכל חלק הוא עשרים ושלשה, שהרי שבעים ואחד אינו יכול לבוא לידי חלוקה, ואם כן שניים הנותרים אינם בכלל חלוקה.

יג) גמ', נטע, רבעי ומעשר שאין דמיו ידועים בשלשה. ביאר רש"י לעיל (ב): ד"ה שאין דמיהן, דאם היה שער ידוע אין צריך אלא אחד. ובתוס' ד"ה נטע רבעי, חולקים לענין נטע רבעי.

יד) רש"י ד"ה לקוחות, סוחרים ובקיאים בשומא. והיינו דבעינן למידע שווי

(י) בא"ד, שם. כתב בחידושי הר"ן, דלפי זה שינויא דגמ' הוא, דכיון דכתיב "ימות" אתא לאקושי תרווייהו, ולא שיהיו הבעלים במיתה ממש, והקשה, דאפשר לומר שהבעלים חייבים מיתה וקרא ד"ימות" אתא להיקש.

(יא) [בא"ד, וכי תימא משום דחדא מיניה כתיב וכו' הא גבי שוכב דרשינן מדאיתקש כו'. לכאורה יש להבין את דברי התוס' כ"וכי תימא", ונימא דהא דרשינן גבי שוכב אינו מהיקש שוכב לבהמה אלא במה מצינו מבהמה דאשה. (ועיין תוס' להלן ד"ה מי גמרינן). או דיש לומר בנוסח אחר, דבנרבע נמי הוה היקש אך לא היקש בהמה לאדם, אלא היקש נרבע לרובע. וכן יש לדקדק קצת במתניתין לעיל (ב). דתנן שנאמר והרגת את האשה ואת הבהמה תהרוגו ולא תנן תחילת הפסוק איש אשר יתן שכבתו וגו'. ותוס' למדו דהתנא קיצר בלשונו, ולעולם גבי שוכב נמי הוה היקש. (י.א.).]

(יב) תוס' ד"ה שור סיני בכמה, בתוה"ד, ומאי קמיבעיא ליה משור סיני דמאי נפקא מינה מאי דהוה הוה. ובמאירי תירץ, דנפקא מינה לנודר הרי עלי להלביש עניים, כמנין הדיינים שהיו צריכים לדון שור סיני. ובחידושי הר"ן תירץ, דנפקא מינה, אם אמר הריני נזיר אם מיתת שור סיני בעשרים ושלושה, דאי הוה בעשרים ושלושה הוה נזיר, ואי לאו אינו נזיר.

(יג) רש"י ד"ה יש להם תרבות, מותר לגדלם לפי שאם יכול ללמדן שלא יזיקו וכו'. הקשה היד רמה, מברייתא דלקמיה, רבי אליעזר אומר שאר בהמה וחיה שהמיתו כל הקודם להורגן וכו', דבשלמא אריה וזאב שייך לומר בהם סופן מוכיח על תחלתן, אבל כשבים ועזים וכד' דודאי בני תרבות הם, לא שייך טעמיה דסופן מוכיח על תחלתן, ואף על פי כן מתיר רבי אליעזר להורגן. ולכך פליג ופירש, דהא דשרי להרגן אפילו כשיש להם בעלים, היינו לסלוקי היקא ומדברי נתן (בבא קמא טו:), אי נמי מדכתיב "ובערת הרע מקרבך". ובשיעורי רבי שמואל (קעד) תירץ קושית היד רמה על פי דבריו שהובאו לקמן באות י"ד, דהוי עונש על מה שהרגו אדם, ולכן אין חילוק בין ארי ודוב לכשבים ועזים.

(יד) גמ', ויש להן בעלים. בשו"ת נודע מיהודה (תניינא יורה דעה י"י) כתב, דמשמע מדברי הגמ', דדוקא אם יש להם בעלים אסור להורגם, אבל בלא בעלים מותר להורגם גם כשלא המיתו, ואין בזה משום "בל תשחית", דלא שייך אלא בדברים הנצרכים לאדם ולא בבהמת הפקר.

(טו) רש"י ד"ה ואין להן בעלים, כלומר אין שם הבעלים חל עליהם, ולא הוה אלא כהפקר, לפי שלא היה לו לגדלו. הקשה בשיעורי רבי שמואל (אות קעג), נהי דעבד איסורא, מכל מקום היאך מיהו הפקר משום דלא היה לו לגדלו. וכתב דצריך לומר, דרבנן קנסוהו, משום דעבד איסורא.

(טז) גמ', שוינהו רבנן כמאן דגמר דינייהו ואיסורי הנאה נינהו. כתב היד רמה, דאף דאין הורגים אותם מדין בית דין, מכל מקום עורן נאסר, דהרי אתה דן משור, ומה שור שהקל עליו הכתוב שלא לדנו אלא בעשרים ושלושה, אסור בהנאה, שאר בהמה וחיה שהחמיר עליהן הכתוב שכל הקודם להרגן וכו', אינו דין שאסורין בהנאה.

(יז) גמ', איכא בינייהו נחש. כתב היד רמה, דכיון דרבי עקיבא לא פירש בהדיא, רק אמר מיתתן בעשרים ושלושה, איכא למימר דלאו אכולהו קאי אלא אמקצתייהו, וממעט נחש שהוא חמור מכולם.

דבעינן למילף דין עשרה גברי לפדיון קרקעות, והיאך שייך הכא מיעוט אחר מיעוט. ותירץ, דמדכתיב "בכהן", דרשינן, דהוי מצי למימר "כהן". וברש"ש תירץ, דקושית הגמ' היא, מנלן לרבנן דהאי כהן שנתרבה לא בא לערכין, אלא דווקא לקרקעות. ועיין באות הבאה.

(ד) גמ', חד לגופיה הנך הוי מיעוט אחר מיעוט. הקשה היד רמה, דהראשון נמי אינו ממעט ולא בעי כהן כלל. ותירץ בשו"ת הרא"ש (לה, ה), שאם אפשר לומר שהראשון בא ללמד למעט דבר אחד, והב' ממעט דבר אחר, עדיף לומר כך, ולכך הראשון מלמד דבעינן דוקא כהן וכל השאר מלמדים ישראל. ובחידושי הר"ן הקשה, דכיון שבא למנין אין ללמוד ממנו ריבוי. ותירץ, דילפינן לה ממאי דכתיב "בכהן" בה"א.

(ה) גמ', שער העומר ליגזו. כתב היד רמה, כגון שהכביד וראוי להקל. [לכאורה משמעות דבריו דלא תליא במה שדעתו לגזו, אלא במה שעומד לכך בעצמו].

(ו) תוס' ד"ה ענבים העומדים ליבצר, תימה דבפרק נערה וכו', ומאי פריך והא רבנן דהכא לית להו הא סברא. בשו"ת הרי"ף (חלק ב' סעיף ח) תירץ, דדעת רבנן דהוי מחובר, היינו דוקא בשומרים, מפני שהתביעה על דבר מחובר כיון שלא הפקיד על דעת שיבצור, אבל בעלמא הוי כתלוש, וכרבי מאיר. והקשה הר"ן, הא מדמי הכא לשיער של עבד שאינו מאותו הטעם. ובקהלות יעקב (סימן י"י) תירץ, דאסור לו לגזו שערו משום דהוי הפסד להקדש, שאין יכול לפדות השיער, משום שאינו בהעמדה והערכה, ואם כן דמי לשומר.

(ז) תוס' ד"ה אם אינו ענין לשוכב, בסוה"ד, ויש לומר דאי משום הקיש וכו'. כתב המהרש"א, דתוס' אינם מיישבים הקושיא מרבי אבהו. אבל התוס' לקמן (נד: ד"ה ואפקיה כתבו, שגם לרבי אבהו ילפינן ממאי דכתיב דין נשכב כלשון שוכב, דהוא ובהמתו נידונים בעשרים ושלושה.

דף טו ע"ב

(ח) רש"י ד"ה אימא לקטלא, לחייב מיתה לבעליו וניחייביה מיתה והיכי מפקינן ליה מפשטיה לגמרי. דהיינו אמאי לא נילף מהכא מלבד ההיקש גם חיוב מיתה ממש. וכן כתבו התוס' ד"ה אימא בפירושם השני. ולפי זה שינויא דגמ' הוא דמדכתיב "יומת" על כרחך לא אתי קרא אלא להיקש. והקשה רבינו יונה, מהיכי תיתי לאביי להקשות כן אמתניתין הא במתניתין לא מבואר שאין חיוב מיתה לבעלים, ועוד הקשה דמשינויא דגמ', משמע דאתי לתרץ, דמשום ש"ימות" מיותר, לכך בעינן להקיש שור לבעלים, ומשמע דאביי לא הקשה אלא אמאי מקישים. ובתוספות רבינו פרץ כתב בשם הרב יעקב, דלמסקנא חיוב מיתת בעלים היינו חנק, ואם כן לא דמי למיתת שור, ולא נילף בהיקש.

(ט) תוס' ד"ה אימא לקטלא, בתוה"ד, אבל הכא כתיב שור ברישא והדר בעלים לאקושי בעלים לשור. החוות יאיר (סימן רג) הקשה, דבמקומות הרבה היקש הוא אף מאחרון לראשון, כגון בקידושין (יד: ה"עברי" מקיש עברי לעבריה. ובמצפה איתן תירץ, דלשון הקרא "וגם בעליו יומת" משמע דבא ללמד מתחילת הקרא לסופו.

דהטעם דהרמב"ם לא מייתי להאי דינא, משום דפשוט לו דכמיתת בעלים דידיה מדמינן ובעינן שבעים ואחד. ובברכת אברהם ביאר ספק הגמ', אליבא דרבי יהודה בבבא קמא (מד:), דשור המדבר שהמית פטור ממיתה, ודלא כרבנן, ולרבנן פשיטא לגמרא דעיקר הלימוד דכמיתת בעלים וכו' היינו דהוי דין מיתה, וכל ספק הגמ' דוקא אליבא דרבי יהודה, שמא דין השור תלוי בבעליו הפרטי, ואם הוא כהן גדול נידון בשבעים ואחד.

ז) גמ', שם. הקשה הערוך לנר, אמאי לא מבעיא ליה אף בבהמה הנרבעת מכהן גדול, דהתם נמי ילפינן דהיא בעשרים ושלושה מהיקשא ד"ואיש אשר יתן שכבתו וכו' ואת הבהמה תהרוגו", וכדלעיל (טו.).

ח) גמ', מכלל דממונו פשיטא ליה. כתב בשו"ת נודע ביהודה (מהדורא תנינא חושן משפט סימן ז'), דעבדו של כהן גדול לא גרע משורו, ואי שורו בשבעים ואחד הוא הדין עבדו. ובהג"ה שם מבין המחבר הקשה, הא גבי שור איכא היקש, אבל עבד אית ליה דין ממונו. ותירץ בשיעורי רבי שמואל, דילפינן מ"כמיתת בעלים כך מיתת השור" לכל דיני נפשות דאיכא על ממונו, ומשום הכי אי חיוב מיתה דשורו בשבעים ואחד, הכי נמי חיוב מיתה דעבדו.

ט) גמ', שם. הקשה בשיעורי רבי דוד פוברסקי, הא בשור לא חשיב דדינן להבעלים אלא להשור, מה שאין כן בממונו דודאי דין רק את בעל הממון, ואם כן יתכן דבזה פשוט דבעינן שבעים ואחד, ואמאי פשיטא ליה דסגי בעשרים ושלושה.

י) גמ', כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו. הקשה בשו"ת ציץ אליעזר (חלק כב תשובה עו), איך עסקו בעיני פרנסה קודם שהתפללו שחרית. ותירץ בשם פירוש קדמון, דדוד נהג כן בכוונה כדי ללמוד מחכמי ישראל כיצד צריך לעמוד לפני מלך.

יא) גמ', אין הקומץ משביע את הארי ואין הבור מתמלא מחולייתו. הקשה המהרש"א, מאי טעמא הוצרכו לב' משלים. ועוד, מה ענין המאמר דכינור להמשך הדברים. ועוד, וכי דוד לא ידע שאין הקומץ משביע את הארי, ועיין מה שמיישב.

יב) רש"י ד"ה ואין הבור, עוקר חוליא מבור עמוק וחוזר והשליכה לתוכו ונמשל דאין סיפק בידינו לפרנס עניים. תוס' בברכות (ג:): ד"ה ואין הקשו, דאין הנדון דומה לראיה דהרי דוד ביקש שיקחו מהעשירים ויתנו לעניים.

יג) גמ', אמר להם לכו פשוט ידכם בגדוד. הקשה המרגליות הים, איך ייתכן שרוד יעץ עצה כזו לעשות מלחמה כדי להתפרנס גרידא. ותירץ, דכוונת דוד היתה שיפשוטו על גודד העמלקים שהיו בארץ והפילו חיתיתם על יושביה כך שהפריעו לכלכלת המדינה.

דף טז ע"ב

יד) רש"י ד"ה ואביתר אלו וכו', הוא למעלה מהם וקודם להם, ומדסמך קרא קמא אביתר בתר בניהו, שמע מינה אביתר היינו כרתי ופלתי. בתוס' בברכות (ד:): ד"ה בניהו הקשו, דפשיטא דאביתר היה כהן בימי דוד, שהרי כל הכהנים מתו בנוב, ולמה צריך ראייה לכך. ועוד הקשו על גירסת רש"י, דלא מצינו קרא כהאי גוונא.

יח) גמ', ואפילו רבי יוחנן לא קאמר אלא רובן, אבל כולו לא. פירש רש"י לעיל (ב:): ד"ה ואין דנין לא את השבט, רובו של שבט שעבדו עבודה זרה במזיד. ותמה המהרש"ל (שם), דלא דק דבין לפי המקשן ובין למסקנא הכא איירי בכל השבט. והמהרש"א (שם) כתב, דרש"י ודאי דק יפה, והא דקאמר המקשה, ואפילו רבי יונתן לא קאמר אלא רובו אבל כולו לא, היינו דאפילו רבי יונתן לא אמר דעושין עיר הנדחת אלא עד רובו, ולא עד בכלל, אבל רובו שהודח דהוא ככולו לא. ועיין לקמן (טז). אות ב.

דף טז ע"א

א) גמ', מה תחילתה קלפי אורים ותומים וכל ישראל. הקשה בסנהדרין קטנה, דאולי בעינן אורים ותומים, ומתניתין איירי על ענין הדיינים בלבד. ותירץ, דקושית הגמ', דלא יתכן שצריכים אורים ותומים, דהרי בבית שני לא היו אורים ותומים אלא ודאי אין מקישינן מתחילת ארץ ישראל.

ב) גמ', רבינא אמר לעולם בשבט שהודח וכו'. משמע שרבינא אתי לתרץ, דאיירי בכל השבט. אמנם רש"י לעיל (ב:): ד"ה ואין דנין, כתב, רובו של שבט שעבדו עבודה זרה במזיד. ועיין לעיל (טו:): אות יז.

ג) גמ', דבר דבר גמיר הזדה הזדה לא גמיר. כתב רש"י ד"ה דבר דבר, דהך גזירה שוה ד"הזדה הזדה" לא גמיר ליה מרביה, ואין אדם דן גזירה שוה מעצמו. וביד רמה כתב, ד"הזדה הזדה" לא גמיר, דלא דמי להדדי, דהתם כתיב "אשר יזיד" והכא כתיב "אשר יעשה בזדון".

ד) רש"י ד"ה דבר דבר, הך גזירה שוה ד"דבר דבר" גמיר ליה האי תנא מרביה, אבל הך ד"הזדה הזדה" לא גמיר ליה מרביה ואין אדם דן גזירה שוה מעצמו. במרגליות הים הקשה, מהגמ' בפסחים (סו:): דבני בתירא לא גמרו גזירה שוה "מועדו מועדו" דפסח דוחה, ולבסוף כשאמר הלל יבא עלי, כך שמעתי משמיעה ואבטליון קבלו, חזינן דכשיש מסורת ביד אחד מן החכמים מרבו על גזירה שוה, חבירו נמי צריך לקבלה. ותירץ על פי הערוך (ערך גזר), דאיכא גוונא דאדם דן גזירה שוה מעצמו, וכתב לחדש לפי זה דאיכא ב' ילפותות הנקראים גזירה שוה, דעל אחד מהם נאמר דאין אדם דן מעצמו, ועל השני שפיר מצינו למידרש בלי קבלה לקיים תלמודו, ולכך בני בתירה בתחילה לא קבלו מהלל, דסברו דהיינו גזירה שוה הנדרשת ומשיבין עליה, עד שהעיד הלל עליה שהיא מקובלת. [אמנם ברש"י ד"ה דבר דבר כתב, דהטעם שאין אדם לומד גזירה שוה מעצמו אלא מרבו, משום דאיכא למימר קרא למילתא אחריתא אתא, לפי זה אפשר לומר דסגי במה שישמע מחבירו, דאין חשש דהקרא אתי למילתא אחריתא].

ה) רש"י ד"ה יביאו אליך, ומשה במקום שבעים ואחד שקול. עיין לעיל דף י"ג אות יט.

ו) גמ', שורו של כהן גדול בכמה. הקשה בשיעורי רבי דוד פוברסקי, כיון דהא דילפינן כמיתת בעלים כך מיתת השור, היינו, דדין מיתת שור כדין מיתה דשאר דיני נפשות, וכדמצינו בשור של הפקר דאין לו בעלים דינו בעשרים ושלושה, כיון דעיקר הלימוד הוא דמיתת השור הוי כדיני נפשות, אם כן מאי מספקינן הא עיקר הלימוד הוא דהוי דין מיתה. אמנם במאירי לא גרס בגמ' האי ספיקא. וכתב הלחם משנה (מסנהדרין פ"ה ה"א),

ד"ה כדי ליגעה, דבמקום שאין נפקא מינה לדינא אף חכמים מודים דדרשינן טעמא דקרא. וכן כתב הכסף משנה על מה שכתב הרמב"ם (פ"ד מעבודה זרה ה"ד), דאין עושים עיר הנדחת בספר, כדי שלא יכנסו עובדי כוכבים ויחריבו את ארץ ישראל, דאף דהרמב"ם דלא פסק כרבי שמעון. מכל מקום כיון דאין נפקא מינה לדינא, והטעם מתקרב אל השכל גם לחכמים החולקין אר' שמעון, ראה הרמב"ם לכותבו. והקשה התוספות חדשים (פ"א מ"ה), הא איכא נפקא מינה טובא, דלהטעם דדרשינן טעמא דקרא, דנין בה עיר הנדחת בכל הדברים, אלא שאין מניחין את העיר חריבה, וכמו שכתב בפירוש המשניות להרמב"ם ור"ע מברטנורה, אבל אי לא דרשינן, נמעט מכל דיני עיר הנדחת ודינה כיחידים, וכמו שכתב הרמב"ם גבי שאר דברים שנתמעטו בגמ' מדין עיר הנדחת.

(כו) גמ', מאי טעמא דרבנן. הקשה התוס' יו"ט, מאי קושיית הגמ', הרי אין בית דין שקול. ותיירץ, דבמקום שכתבה תורה בפירוש שמנין הסנהדרין שבעים, לכולי עלמא אין להוסיף עליהם אלא על ידי לימוד, אבל לעיל (ג): דאמרינן האי טעמא היינו לענין בית דין דשלשה שלא נתפרש מניינו בקרא אלא ילפינן מ"אלהים" הנאמר ג' פעמים בפרשה.

דף יז ע"א

(א) גמ', אתך ואת בהדיהו. הקשה התוס' יו"ט, הא איתא לעיל (טז): דמשה שקול כנגד שבעים ואחד, ואם כן לרבנן יצטרכו שבעים זקנים ועוד שבעים ואחד כנגד משה. ותיירץ, דמשה חשיב שבעים ואחד רק כשעומד לבדו, אבל כשיש עוד עמו, הרי הוא כאחד מן המנין.

(ב) גמ', והביא שבעים ושנים פתקין וכו' ושנים הניח חלק. הקשה בירושלמי (ט), הא אפשר שיודמן שכל הפתקאות שיעלו ראשונה יהיו זקן, ויאמר זה שעלה בידו לבסוף חלק, דאינו אלא מפני שבקלפי לא נותר זקן, וגביו לא היתה אפשרות אחרת. ועוד, דמעיקרא לא יבא למשוך. ותיירץ, דכתב ע"ב פתקין זקן ובי' חלק, ודלא כסוגיין. ובבבן יהודע תירץ, דמשה ידע ברוח הקודש מתחילה, מי אינו ראוי, ונתן לו ליטול פתקין תחילה.

(ג) גמ', שם. הקשה הר"ן, אמאי כתב משה ע"ב פתקין, לכתוב י"ב פתקין, פתק לכל שבט, על י' מהם לכתוב ו', ועל ב' מהם לכתוב ה', ובהכי נדע מאיזה שבט ליקח רק ה'. ותיירץ, דבכהאי גוונא היו השבטים עצמם רוצים לבחור הזקנים שלהם, ובאים לידי מחלוקת. ועיין בבבן יהודע. ובמרגליות הים הוסיף להקשות בשם הזרע שמשון, למה לן לטרוח לכתוב שבעים פתקים, הא אפשר לכתוב רק על ב' פתקים לא יתמנה, ותו לא מידי.

(ד) גמ', משה מת יהושע מכניס לארץ. כתב בפירוש הרא"ש על התורה (במדבר פרק יא פסוק כח), ששמע שחכמים ידעו שזו היתה נבואתם, מנוטריוקן של "מתנבאים" משה תנוח נפשו בעדן אז יהושע מכניס.

(ה) גמ', קול גדול ולא יסף וכו' אלא דלא פסק. הקשה התורת חיים, מאי נפקא מינה שלא פסק קול מתן תורה לעולם. ותיירץ, דבשעת מתן תורה יצא שפע מאתו יתברך והשפיע על הר סיני, וכל התורה כולה שבכתב ושבעל פה, מדרש ואגדה, הכל נאמר למשה בסיני. וכל העוסק בתורה לשם שמים, השפע ההוא חוזר ונח עליו, וזוכה לחדש חידושי תורה, כדמות רוח הקודש.

(טו) תוס' ד"ה את תבנית המשכן, בתוה"ד, ניבעי מלך ונביא בהעמדת סנהדראות. הקשה המהרש"א, דאפשר דאין הכי נמי, ולא הזכירו כן במתניתין, משום דלא הזכירו אלא דין שבעים ואחד. ותיירץ, דהיה ידוע לתוס' מאיזה שהיא ברייתא שלא צריך.

(טז) רש"י ד"ה כן תעשו לדורות, מה משכן על פי משה והוא במקום סנהדרין גדולה, אף לדורות על פי סנהדרין גדולה. אמנם ברבינו חננאל כתב, וכן תעשו לדורות העזרות בשבעים ואחד, כבית דינו של משה. וברשב"א בשבועות (טו. ד"ה וכן תעשו) הכריח כפירוש רש"י, דהרי בזמן הקמת המשכן עדיין לא היו סנהדראות דנימא כבית דינו.

(יז) גמ', משיחתן מקדשתן. כתב הר"ן, שהיו קדושים קדושת הגוף, ושוב אין להם פדיון, אבל אם הקדיש בפיו, אף דקדש, מכל מקום יכול לפדותו.

(יח) גמ', ואין מוספין על העיר. הקשה הליקוטי הלכות, התייחד העזרות דהו דוגמת המשכן, אבל על העיר מנלן. ותיירץ, דפרשת "וישלחו מן המחנה כל צרוע וגו'" הכולל נמי מחנה ישראל, נאמר ביום שהוקם המשכן, כפירוש רש"י על התורה (במדבר ה,ב), דהיינו שמחמת קדושת מחנה שכינה נקבעו המחנות, והוצרך משה לצוות לשלחם ממחנה ישראל שהוא קדוש, וירושלים היתה מחנה ישראל, ששם אוכלים קדשים קלים.

(יט) תוס' ד"ה שופטים לכל שבט ושבט, אם יש בעיר אחת מב' שבטים עושים ב' סנהדראות. דהיינו דבהאי גוונא בעינן בית דין לכל שבט, אף דיש בית דין בכל עיר. וברמב"ן (דברים טז פסוק יח) כתב, דאם הסתפקו הבית דין של עיירות יבואו לבית דין של השבט, וכן יכולים לתקן גזירות על השבט וכן יכולים לכוף לדון בבית דין של השבט, ולא בעיר אחרת.

(כ) גמ', לשבטיך ושפטו מצוה בשבט. כתב התורת חיים, דדריש מדסמיק קרא ל"שבטיך" ל"ושפטו", ולא כתיב "שופטים" ושוטרים תתן לך לשבטיך בכל שעריך וגו', הא "שבטיך" מוסב על "תתן לך".

(כא) גמ', אין עושין עיר הנדחת בספר. כתב בפירוש המשניות להרמב"ם, דודאי יהרגו יושביה, ורק לא יעשו את כל מצות עיר הנדחת. ובר"ן כתב בשם בעל המאור, דדנים כל הנדחים כיחידים, וממונם פלט.

(כב) גמ', תנו רבנן אחת, אחת ולא שלש. המקור להא דילפינן אחת הוא מקרא "כי תשמע באחת עריך וכו'" (דברים יג, יג). וצריך ביאור אמאי לא ציין לה במסורת הש"ס].

(כג) תוס' ד"ה אחת או ב', פירוש אחת בבית דין אחד או ב' בשני בתי דינים. כתב המהרש"א, דמה שדקדקו לפרש כן ולא ניחא להו לומר דאחד ושתיים שוין הן, דאפילו שתיים בב"ד אחד, כדמשמע מתוך הסוגיא. משום דקשיא להו אהא דקתני אחת או ב' כו', אם ב' עושין אחת מבעיא.

(כד) תוס' ד"ה אחת ולא שלשה, אין להקשות דלישתוק מאחת, ואנא ידענא מעריך ב' ולא שלשה, דתפסת מועט תפסת. בתוספות הרא"ש תירץ, דהכלל של תפסת מרובה וכו' נאמר במקום שרוצים לתפוס המרובה ולא המועט. ואילו הכא לא ממעטינן שניים אלא בעינן שיעשו שניים ואף טפי, ולולי דכתיב "אחת" הו' מפרשינן שאף טפי משתיים. ועיין עוד מה שתירץ בחמרא וחיי.

(כה) גמ', רבי שמעון היא דרריש טעמא דקרא. כתבו התוס' בסוטה (יד.)

ועיין נמי לקמן סח.

(ג) **גמ'**, ויודעים בשבעים לשון. כתב הרמב"ם (פ"ב מסנהדרין ה"ו), דצריכים לידע רוב הלשונות. וכתב הכסף משנה (שם) דהיינו משום דדבר זר הוא להימצא מי שיודע בשבעים לשון.

(יד) **רש"י ד"ה מפי המתורגמן**, כשבאין עדי לועזים להעיד בפניהם לא יצטרכו להעמיד מליצים ביניהם, דהוה ליה עד מפי עד. והאי פסול לא שייך אלא בעדים, אך לא בטענותיהם של בעלי הדין. וכן מבואר ברש"י **מכות** (ו): **ד"ה שלא תהא סנהדרין**, דכתב, צריכין הדיינין שיהיו מכירין בלשון העדים, ולא שיעמדו מליץ בינותם. וכן כתב נמי **רש"י בפירוש התורה**, אקרא ד"על פי שני עדים וכו' יקום דבר" (דברים יט, טו), "ולא שיעמוד תורגמן בין העדים ובין הדיינים. אמנם **רש"י במנחות** (סה). **ד"ה התורגמן**, כתב, שלא תהא סנהדרין שומעת מפי המתורגמן "שלא יחליף [התורגמן] טענותיו ויחייבוהו", ולכאורה, חיסרון זה קיים גם אצל בעלי הדין, ולא רק אצל העדים. וכן הוכיח הב"ח בהגהותיו **במכות** (ו: אות א), מפשט לישנא דגמ' שם, "הנהו לעוזי דאתו לקמיה דרבא", דבעלי דינין איירינן, וכן הוכיח מהרמב"ם (פכ"א מסנהדרין ה"ח). וכתב בחידושי הר"ן **שבועות** (ל), דלרש"י הכא צריך לומר, שהמעשה במכות היה דווקא בעדים. והביא, דכן נמי שיטת הר"ח והערוך, עיין שם באריכות. והקשה על הרמב"ם, כיון שהאיסור נלמד מקרא ד"על פי שנים עדים", מנין דקאי נמי אבעלי דינין, ותיריך. שמקורו מהני לעוזי. ועיין בבאיור הגר"א (חומ"ז, יד). ועיין באות טו. ועיין עוד היטב באור שמח (פי"ג מסנהדרין ה"ז).

(טו) **בא"ד**, שם. הנמוקי יוסף (**מכות** ג. מדפי הרי"ף) כתב הטעם, שמא יחליף התורגמן בלשון העדות, ועוד, כשישמעו הם מפי העדים יוכלו לחקור אותם יותר. וכתב באגרות משה (אה"ע ח"ג לב, ה) דלהנמוקי יוסף, הגדת לועזים נחשבת כהגדת עדות בפני בית דין, דאף שאין הדיינים מבינים את לשונם, סוף סוף נאמרו דבריהם במקום מושב הדיינים. אבל לרש"י, כיון שהדיינים אינם מבינים מה שמעידים בפניהם, לא מיחשיב העדות כעדות לפני בית דין, אלא כעדות מחוצה לו, ואם כן, המתורגמן שמעיד בפני בית דין הווי כעד מפי עד. ובשו"ת הרדב"ז (ח"א שלא) כתב, דפסול המתורגמן משום שתרגומו עושה את העדות ל"עדות שאי אתה יכול להזימה".

(טז) **גמ'**, אלא מי שיודע לטהר את השרץ. כתב המאירי, דהיינו כדי שאם יראו תקלות באיזה דין תורה, יצאו לחדש דינים, ולהוסיף ולגרוע להוראת שעה, וליתן סמך לדבריהם מן התורה.

דף יז ע"ב

(יז) **רש"י ד"ה שנים לדבר**, בשבעים לשון, ואחד לשמוע שיהא מבין בשבעים לשון. דהיינו כדי שאלו הדיינים יוכלו לקבל עדות בכל לשון, ודייק הר"ן מדבריו, דבית דין של שלשה, יכולים לקבל עדות של דיני נפשות, והקשה, דאינו במשמע, דודאי בענן שכל הבית דין יקבלו העדות. והביא את דברי הרמב"ם (פ"א מסנהדרין ה"ה) דגרס בדברי הגמ' דבעינן שנים ולא שלשה, ופירש דברי הגמ' לענין ידיעת התורה של הדיינים, דכל עיר שאין בה שני חכמים גדולים אחד ראוי ללמד ולהורות בכל התורה כולה, ואחד יודע

(ו) **גמ'**, משה מת מינח הוה נוחא ליה, לא סיימוה קמיה. הקשה הערוך לנר, מה בכך דלא סיימו הנבואה, הרי ההתחלה קשה מן הסוף.

(ז) **רש"י ד"ה ואי אמר טעמא**, מראה פנים לחובה ומראה פנים לזכות ומשום הכי מספקא ליה. כתב התורת חיים, דעל גמר הדין פשיטא דאין מונים את האומר איני יודע ומוסיפים דיינים, ולפיכך פירש רש"י דהוה אמינא, דאין נושאים ונותנים עמו כיון דאינו יודע. וזאת כוונת רבי אבהו, שכבר לכתחילה היה הבית דין שקול כיון שדיין אחד יצא מן המניין. וברש"י כתב, דרש"י מפרש כשיטת הרמב"ם (פ"ט מסנהדרין ה"ב) דנידון סוגיין האם כשחזר בו יוכל לשוב ולהימנות בין הדיינים, וכוונת רש"י לתת טעם אמאי בעבר הסתפק, וכעת החליט, ונותן טעם או לזכות, או לחובה.

(ח) **גמ'**, סנהדרין שראו כולן לחובה, פוטרין אותו. כתב בתוס' הרא"ש בשם רבינו מאיר, דפוטרין אותו היינו, דהורגין אותו מיד ללא הלנת דין, כדי שלא יחזור בו, כדאמרינן נמי בשבועות (לט: לענין שבועה). וכתב הדבר אברהם (ח"ב סימן לד, ענף ג), דכל הראשונים לא פירשו כן אלא דפוטרין אותו ממש. אך הקשה (בענף ד) לשאר הראשונים, דסברי דגם בראו כולן לחובה, פוטרין אותו לגמרי, אמאי, כיון שאינו פטור מצד עצמו, אלא משום דהאי בית דינא לא חזו ליה תו וזכותא, ואי אפשר להלין הדין. ידינהו בבית דין אחר. וכתב, דיש לומר דאין הכי נמי דפוטרין אותו בבית דין זה, אבל חוזרין ודינין אותו בבית דין אחר, וכדמשמע מלשון הרמב"ם (פ"ט מסנהדרין ה"א), אלא דאפשר דכיון דפטריוהו שוב אין מחזירין אותו לחובה, כיון שנקרא כבר צדיק וכתוב גביה "ונקי וצדיק אל תהרוג". והאור שמח (שם) ביאר בדעת הרמב"ם, דדוקא בית דין הגדול שפתחו כולם לחובה פוטרין אותו, משום דאין בית דין אחר יכול לדונן, אבל סנהדרין קטנה אף אם אמרו כולם לחובה, אין פוטרין אותו, כיון דיכולים לדון בבית דין אחר. ועיין באות הבאה.

(ט) **גמ'**, שם. כתב בקרית ספר (פ"ט מסנהדרין ה"א), ונראה דהוי מדרבנן כיון דהוי משום טעמא דהלנת דין דדילמא הני תו לא חזו, והא אפשר דחזו אלא משום גזרה, ואפשר דהוי דאורייתא, כיון שפוטרין אותו, דהיינו משום הלנת דין משום חזקה דלא חזו ליה תו וזכותא, כיון דכולם פתחו לחובה, וליכא הלנה ואנן גמרינן ליה מקרא.

(י) **גמ'**, שם. ביד רמה כתב, דדין הגמ' אינו אלא ביום הראשון, אבל ביום השני אחר הלנת דין, אף שכולם פסקו לחובה נהרג, וכן דקדק המנחת חינוך (מצוה ע"ז או תד').

(יא) **גמ'**, שראו כולן לחובה וכו'. כתב במדרש שמואל (אבות פרק חמישי משנה יט), שהטעם לכך ששמע בשם הרמב"ם נכון מאד, והוא, כי כשאין כת מנגדת על פי קושיות וטענות בחקירה מן החקירות, אי אפשר שיצא הדבר לאור, ואפשר שכולם יפלו בטעות.

(יב) **רש"י ד"ה ובעלי כשפים**, להמית מכשפים וכו'. כתב היעב"ץ, דאין זה כפשוטו, דהרי מבואר בשבת (עה.), דלעשות מעשה על ידי כשפים, אסור בכל גווני. אלא כדברי התוס' במנחות (סה.) **ד"ה בעלי כשפים**, דהסנהדרין למדו כשפים להבדיל בין עושה כשפים, למאחו עינים שפטור. והוסיף רש"י, שעליהם לידע היאך לבטל הכשפים שהטילו המכשפים, כדי לינצל ממיתה.

פרק כהן גדול

דף יח ע"א

א) **מתני'**, דן ודנים אותו. כתב המאירי, דהרבנות היא, דשרי לדיינים לחלוק על דבריו, ודלא כמלך.

ב) **רש"י ד"ה אינו יוצא אחר המטה**, דילמא אתא למינגע, והיינו דאזהר קרא "ומן המקדש לא יצא". מבואר בדבריו דהוי איסור דאורייתא, אמנם הרמב"ן (בהשגות לספר המצוות שורש ה', ד"ה והנה) פליג וסובר דהוי איסור דרבנן בעלמא, והקרא אסמכתא. **וברמב"ם** (ספר המצוות לא תעשה קס"ה) נקט דהוי דאורייתא.

ג) **מתני'**, ויוצא עמהן עד פתח שער העיר. ביאר הרע"ב, דבעיר מצויין מבואות ויכול להתכסות מהן, אבל חוץ לעיר ליכא הכירא. **ובתפארת ישראל** הוסיף, דחוץ לעיר איתא בסוטה (פ"ה מ"ג), דאף אילנות אי אפשר ליטע, ואין שום אפשרות שיתכסה, מנושאי המטה.

ד) **מתני'**, ולא חולצין לאשתו. פירש רש"י לקמן (ט:): ד"ה ולא חולצין, דהוא משום, שאלמנת המלך אסורה להנשא לעולם. וכתב הרש"ש (שם), משום דמצוות חליצה אינה מצווה חיובית. אולם בשו"ת עונג יום טוב (סימן קעו) כתב, דהיינו משום ד"כל העולה ליבום עולה לחליצה, וכל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה", וכיון שאסורה להנשא ממילא אין עולה לחליצה.

ה) **מתני'**, וכשהוא מתנחם מאחרים כל העם אומרים לו אנו כפרתך. ביאר הברכת אברהם, דהתנחומים בכהאי גוונא משום דעיקר האבלות אינה להצטער על קרובו שמת, אלא תשובה ויראה מן הדין, כי עוונותיו גרמו לו את הצער הזה, וכמבואר ברמב"ם (פי"ג מאבל הי"ב), א"כ באמרם לו "אנו כפרתך", מקילים עליו דאגתו מפחד הדין, והיא נחמתו.

ו) **גמ'**, דן פשיטא. כתב בחידושי הר"ן, דאין קושיית הגמ' מסברא, אלא משום דכתוב "ואל הכהנים אשר יהיו בימים ההם" אלמא מסר הדינים לכהנים. דאי מסברא, כיון דלא פשיטא דדיינינן ליה, היכי פשיטא ליה דדן, הא כתיב "התקושו וקושו".

ז) **גמ'**, אימא כל דאית ליה תקנתא בחזרה ליגלי וכו'. הקשה בחידושי הר"ן, אמאי קתני שאינו יוצא משם לעולם, ליפוק במיתת כהן שמתקינין תחתיו. ותירץ, דלא אמר רחמנא דליפוק במיתת כהן גדול, אלא באותו שהיה בעולם בשעת רציחה, או בשעת גמר דין, שהיה לו לבקש רחמים על דורו, אבל הכא ליכא למימר הכי. ועיין במנחת חינוך (מצוה ת').

ח) **גמ'**, אם עבר על עשה ועל לא תעשה, הרי הוא כהדיוט לכל דבריו. הקשה הערוך לנר, מה שייך עונש בית דין בעבר על עשה. ותירץ, דאגב לא תעשה נקט עשה. והר"ן בכתובות (טז: מדפי הרי"ף), כתב דגם בעבר על מצוות עשה, היו עונשים מכת מרדות. מיהו הכאה עד שתצא נפשו, דווקא בעדיין לא עבר. והיד רמה כתב, שמכים אותו עד שתצא נפשו, כגון שאמר לו עשה סוכה ואינו עושה וכד'.

דף יח ע"ב

ט) **גמ'**, דתנן ההורג כהן גדול וכו' אימא לא ליגלי קמ"ל. הקשה בחידושי

לשמוע ויודע לשאול ולהשיב, אין מושיבים בה סנהדרין, והיינו דמלכד הסנהדרין בעינן ב' תלמידי חכמים אלו, שיהיו באותם ג' שורות, היושיבים לפניו. מיהו הכסף משנה (שם) ביאר את דברי הרמב"ם, דהם מן הסנהדרין, והוסיף, דנראה דהשאר צריך שיהיו יודעים לשאול ולהשיב בקצת דינים, אף שאינם יודעים לשאול ולהשיב בכל התורה. ועיין בדברי הרמב"ן (דברים יז ו'), שהביא מרב סעדיה גאון, שנים עדים או שלשה מקבלים עדות השנים. ואין בכתוב קבלת עדות רק עדים, אבל כתב, דכמדומה לי שטעה הגאון בדינו, כי עדות נפשות לא תקובל רק בפני סנהדרין של עשרים ושלושה. והפני יהושע (מכות ה: ד"ה במשנה (השני)), הובאו דבריו במנחת חינוך מצוה תט אות ג) הקשה על הרמב"ן, מאי פשיטא ליה דלקבלת עדות נפשות בעינן עשרים ושלושה, הא קרא ד"ושפטו העדה והצילו העדה" בגמר דין איירי, דתלוי ברוב עדות. מה שאין כן לענין קבלת עדות מה לי בית דין של ג' או בית דין של עשרים ושלושה. ועיין בשו"ת חתם סופר (אבהע"ז ח"א סי' צד). ועיין מה שצינינו לעיל דף ב אות ה. ולעיל דף ח אות יז.

יח) **גמ'**, מאה ועשרים מאי עבידתיהו. ולכאורה המאה ועשרים הם חוץ מן הסנהדרין. אמנם ביד רמה הביא בשם אית מפרשי, שהסנהדרין כלולים במאה ועשרים, והקשה, אם כן היה לגמ' לברר רק את חשבון התשעים ושבעה, ולא את כל המאה ועשרים.

יט) **גמ'**, קופה של צדקה נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה. ביאר המאירי, מפני שהגוביין אין בה צורך לשומא כלל וכל שאין שם אלא משום נאמנות סגי בשנים, אבל לחלק צריך שומא, והיכא דבעינן שומא, אין פחות מג'.

כ) **גמ'**, ובית המרוחץ. כתב היר רמה, שיש בו רפואה לגוף, וחייב אדם להשתדל ברפואת עצמו, כדי שיוכל לעסוק בתורה ובמצוות, ולעסוק בעבודת בוראו, וכדכתיב "רק השמר לך ושמור נפשך וגו'".

כא) **רש"י ד"ה בית דין מכין וחובשין**, הא חשבינן להו לעיל וכו'. דהיינו דהנך ששה נוספים, חמשה מהם היינו גבאי צדקה, ב' גובין וג' מחלקים, ורופא אומן ולבלר ומלמד, כולוהו חד גברא הוא. והקשה היר רמה, אמאי בעי ג' לחלק מלכד הנך ב' גובין, וכי משום שגבו נפסלו מלחלק. והתורת חיים הקשה, דמבואר ברמב"ם (פ"ה מתלמוד תורה ה"א) דכל מלמד שמינח התינוקות ויוצא, או עושה מלאכת אחרת עמהן, הרי זה בכלל עושה מלאכת ה' רמיה, ואם המלמד תינוקות הוא גם רופא, ודאי שיופרע מללמד, אף בשעות שהוא צריך ללמד. והיר רמה כתב, דהנך שיתא הם ג' דקופת צדקה, טבח, רופא, ולבלר, ובית דין מכין ועונשין בכלל סנהדרין הן. ומלמד תינוקות מכלל העשרה בטלנים.

כב) **רש"י ד"ה רופא**, למול תינוקות. עיין מה שכתבנו באות הקודמת. במרגליות הים ביאר דמה שהכריח את רש"י לבאר כך, היא הגמ' בפסחים (ק"ג). אל תדור בעיר דריש מתא אסיא. ופירש הרשב"ם (שם) ד"ה דרישא אסיא, דהוא משום שמתעסק ברפואותיו ולא בצרכי ציבור, ומהאי טעמא לא יוכל הרופא להיות מלמד תינוקות, או טבח, ועל כרחך שרופא, היינו מוהל.

באיסורים חייב להעיד. ובאשר לשלמה כתב, דבמלך אין דין חיובי לכבודו, אלא דילפינן מקראי דבעי שתהא אימתו עליך. וכיוון שכן, היכא שהוא מעיד משום מצווה, אף שאינו כבוד, כיון דעביד מצווה, שפיר הוי אימתו עליך. ולכך כתבו התוס' שמלך חייב להעיד באיסורים משום דאין עצה ואין תבונה, אף שאינו חולץ, כיוון שיש בגוף המעשה ביוון, וחסר באימתו עליך. [ועיין ביד רמה לקמן (יט.) מה שכתב בענין זה].

(יב) גמ', והתנן מלך לא דן וכו' לא מעיד. הסתפק המנחת חינוך (מצוה קכ"ב אות ח'), אם מלך מעיד למלך, דאפשר דדוקא כהן גדול מעיד למלך דכבודו פחות ממלך, אבל מלך למלך לא. ובכסף משנה (פ"ג ממלכים ה"ז) משמע, דמלך מעיד למלך.

(יג) גמ', והא אין מושיבין מלך בסנהדרין. הקשה הירמיה, דמה ששנינו דאין מושיבין מלך בסנהדרין איירי בדיני נפשות, דהרי "לא תענה על רב" לא שייך אלא בדיני נפשות שמתחילים מן הצד. וכתב, דניחא לן לאוקי למתניתין בין בדיני נפשות בין בממונות.

(יד) תוס' ד"ה והא תנן מלך לא דן וכו', וא"ת ולוקי מתניתין וכו' מלכי בית דוד. הרמב"ם (פ"א מעדות ה"ג) כתב, דכהן גדול אינו חייב להעיד אלא עדות שהיא למלך ישראל בלבד. ותמה הכסף משנה (שם), הא רבי יוסף אידחי בגמ', ולא קיימא לן כוותיה. וכתב, דלרמב"ם הווי קשיא קושיית התוספות ולא ניחא ליה בתירוצם, אלא סבירא ליה דהגמ' בקושיא לא ידעה להך חילוק, ורב יוסף הוא דסבירא ליה כן, וממילא הך תירוצא דרב יוסף רויחא טפי מדרב זירא, ולכך פסק כרב יוסף.

(טו) גמ', מלך משום אספניא. כתב הירמיה, לפי שהוא נוטל מסים לשנה, ומחלק לחיילותיו כל חודש, ונוח לו שלא לעבר את השנה.

הר"ן, היאך סלקא דעתך מההיא מתניתין, דכיון דלית ליה תקנה בחזרה לא ליגלי, הא בהאי מתניתין גופא קתני דגולה, דהא קתני אינו יוצא משם לעולם, אלמא דגלי. ותירץ, דהכי קאמר, כהן גדול דלית ליה תקנתא בחזרה כדמוכח במתניתין דאלו הן הגולין מקראי, אימא כיון דאי גלי לית ליה תקנתא בחזרה, אימא לא ליגלי כלל, קמשמע לן דליגלי. עוד תירץ, דהכי קאמר דאינו יוצא לעולם אם ברח שם מעצמו, אבל מכל מקום הווי אמינא דלא לחיבו בית דין גלות לכתחילה, קמשמע לן דגולה. והקשה בשיעורי רבי דוד פוברסקי (אות רמד), דאם בית דין אין מחייבים אותו גלות מאי טעמא אינו יוצא משם לעולם אם גלה מעצמו. ובתוס' הרא"ש תירץ, על קושיית הר"ן, דמתניתין דהתם אינו מוכח דגולה, דיש לומר דהא דקתני אינו יוצא משם לעולם, מיירי שהרגו בתוך ערי מקלט, אבל חוץ לערי מקלט הווי אמינא דלא ליגלי, קמשמע לן.

(יז) גמ', והתעלמות פעמים שאתה מהעלם. כתב הרמב"ם (פ"ג מרוצח ה"ד), דאם רצה הזקן לעשות לפנים משורת הדין, הרי זה מדת חסידות. אבל בטור (סימן רעב אות ט') כתב בשם הרא"ש, דכיון דהתורה פטרה לזקן, אין לו לזלול בכבוד תורתו, ואסור לו לזלול בכבוד תורתו. והקשה התומים (סימן כח סעיף יב) להרמב"ם, אמאי לא תירצה הגמ' דכהן גדול מעיד דמתניתין, היינו אם ירצה, דהוי מדת חסידות. ועיין בפרי יצחק (א, נו).

(יא) תוס' ד"ה מעיד וכו', בתוה"ד, הני מילי ממונא אבל במידי דאיסורא לא. אבל המאירי (יט:) כתב, דבכל גווני אין הכהן גדול מעיד. ובדעת הרמב"ם (פ"א מעדות ה"ג) כתב הכסף משנה (שם), דמדחילק בין עדות ממון לאיסור, לגבי צורבא מרבנן, ובהלכה הסמוכה גבי כהן גדול לא חילק, משמע דסבר, דבכל גווני אין הכהן גדול מעיד. ובלחם משנה (שם) כתב, דאף להרמב"ם,

הצטרף גם אתה ללומדי ה"דרף היומי" בעיון!!!

זמני השיעור בדרף היומי בעיון ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 9:45-10:45 בבית המדרש "משכן אהרן" שע"י חניכי ישיבת פוניבז' מודיעין עילית ת"ו

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן וכו'...
יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (הח"ח באהבת חסד ח"כ בפט"ו)

כתובת המערכת: רח' שאגת אריה 17/25 קרית ספר מודיעין עילית. טל/פקס: 08-9741714 ©

למנויים, לתרומות, להנצחות ולכל ענין 050-4102442 Sbma@kavnaki.net

<http://www.shtaygen.co.il/?CategoryID=1124>